

ISHLAB CHIQRISH KORXONALARI VA TASHKILOTLARIDA ENERGETIK MENEJMENTNI TASHKIL ETISH

Muqobil energiya manbalari kaferasi

PhD D.D.Alijanov

Energiya tejamkorligi va energiya audit yo`nalishi

Talanbasi: Ismoilov Ilhomjon

Annotatsiya

Energiyamenjment (inglizcha: management — boshqarish, tashkil etish) — maxsus boshqarish faoliyati. Energetik menejment tizimi aynan hozirgi kunda eng kerakli bo'lgan tizim, Tobora Energiyaga bo'lgan talab oshib bormoqda, natijada tabiiy resurslarimizdan aniq bir rejalarsiz foydalanib kelmoqdamiz. Bu tabiiy resurslarimiz 2050-yilga borib tugashi taxmin qilinmoqda.

Energiyadan oqilona foydalanish, isroflarni kamaytirish, tejash uchun Ishlab chiqarish Sanoat korxonalarida ISO 50001 Energiyaga menjmaent tizimini qo'llash bunday muammolarni bartaraf etishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Energiya, Menejment, ISO 50001, Samaradorlik, Energiyani tejash, Iqtisod

Krish

Energiyani tejash va butun dunyo bo'ylab issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish zarurati tufayli energiya menejmenti hozir butun dunyo diqqat markazida. Energiyani tejoychi texnologiyalar va qurilmalar energiya samaradorligini oshirish metodologiyalarining faqat bir qismidir. Korxonaning energiya samaradorligini barqaror yaxshilash uchun yanada oqilona va tizimli yondashuv standartlashtirilgan, jarayonga asoslangan energiya boshqaruvi tuzilmasini yaratish va joriy etishdir. 2011-yil 15-iyunda chop etilgan ISO 50001 Energiya boshqaruv tizimi (EnMS) standarti energiyani boshqarish bo'yicha global miqyosda qabul qilingan asos bo'lib, korxonalar uchun energiya samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va atrof-muhit samaradorligini oshirish uchun texnik va boshqaruv strategiyalarini taqdim etadi.

Korxonalarda ISO 50001 energiya menejmenti tizimi bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Energiya tejamlash iqtisodiyotining barcha sohalarida, yoqilg'i-energetik majmua, sanoatning energiya sig'imli sohalari, kommunal-maishiy sektor, qishloq xo'jaligi va elektrlashtirilgan transportni qo'shib hisoblaganda, energiya samarador texnologiyalarga o'tishni bildiradi. Energiya tejamlash energiyani olish, o'zlashtirish va taqsimlashning barcha zvenolarida- birlamchi energiya resurslarini qazib olishdan, to oxirgi iste'molchilar tomonidan energiyaning barcha turlarini iste'mol qilishgacha, energiyadan ratsional foydalanishni bildiradi. Bu muammolarni echish yo'li, o'z ichiga quydagilarni oladi: energiyani ishlab chiqarish, uzatish, taqsimlash va iste'mol qilishning samarador texnologiyalari; tiklanuvchi energiya manbalaridan maksimal foydalanish; yoqilg'i, issiqlik va elektr energiya solishtirma sarfini pasaytirishni ta'minlaydigan yangi texnologiya va jihozlarni tatbiq etish; mavjud jihozlarni takomillashtirish va modernizatsiyalash; barcha ikkilamchi energetika resurslardan keng foydalanish, yoqilg'ining qimmat turlarini arzonlari bilan almashtirish va h.k. energiya tejamlash muammosi faqat texnik vositalar bilan hal etilmaydi, ularni amalga oshirish uchun energiyani olish va iste'molchilarga etkazib berilishi hamda turli iste'molchilarni energiya iste'molini boshqaruvchi tizimning mavjudligi zarur. Mana shu boshqarish masalalarini energetik menejment hal etishga qodir. Energetik menejment – yoqilg'i energetika resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan tashkiliy va texnik tadbirlar yig'indisidir. Energetik menejmentning asosiy masalasi – energiya iste'molini majmuaviy tahlil etish va uni yoqilg'i – energetik resurslarini o'tkazilayotgan energiya tejamlashni minimallashtirishga bog'liq holda o'zlashtirishdan iborat. Umumiy menejmentning qismi bo'la turib, energetik menejment uning tuzilmasini takrorlaydi. Shundan makrodarajadagi energetik menejment va mikrodarajadagi menejmentlar ajratiladi. Makro darajadagi menejment yoqilg'i – energetik resurslardan davlatlararo, davlat ichkarisidan, viloyat, tuman, shahar, soha darajasida ratsional foydalanishning boshqarishini oladi. Mikro darajadagi energetik menejmentga korxona, firma, tashkilot, darajasida boshqarish mos keladi.

Energiyadan oqilona foydalanish tashkilotlarga pul mablagʻlari va resurslar tejashga, atrof-muhit va iqlimga boʻlgan aks taʼsirining kamayishiga yordam beradi. ISO 50001 barcha sohadagi tashkilotlarni energiya boshqaruvi tizimini rivojlantirish orqali energiyadan yanada samarali foydalanishga qaratilgan harakatlarini qoʻllab-quvvatlaydi.

ISO 50001 doimiy takomillashtirishga qaratilgan boshqaruv tizimi modeliga asoslangan[9]. ISO 9001 yoki ISO 14001 kabi boshqa taniqli standartlar bilan birgalikda foydalangan holda, bu tashkilotlarga energiya boshqaruvini sifat va atrof-muhitini yaxshilashga qaratilgan saʼy-harakatlari bilan birlashtirishga imkon beradi.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohaning energiya samaradorligini oshirish, energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirishning tezkor chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi qarori “Yoʻl xaritasi”ga binoan “Oʻzbekneftgaz” AJ tomonidan xalqaro standart (ISO 50001) talablariga muvofiq energetik menejment tizimini joriy etishning tarmoq grafigi ishlab chiqildi va tasdiqlandi. Hozirgi kunda “Oʻzbekneftgaz” AJ tasarrufidagi Muborak neft va gaz qazib chiqarish boshqarmasi, “Muborak” gazni qayta ishlash zavodi, “Ustyurt” gazni qayta ishlash zavodi va “Uz-Kor Gas Chemical” qoʻshma korxonasida xalqaro standart (ISO 50001) talablariga muvofiq energetik menejment tizimini joriy etish ishlari bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Yresurslari masʼuliyatsiz va befarq foydalanish natijasida jiddiy xavf ostida. Energiya resurslari kamayib bormoqda, iqlim oʻzgarishi yuzaga keladi va ekologik muvozanat buziladi. Shuning uchun energiya boshqaruvi masalasi har qachongidan ham koʻproq dunyo kun tartibida. Faoliyat sohasiga qaramay, ularning atrof-muhitga boʻlgan masʼuliyati savol ostiga olinadi. Har bir ish energiya samaradorligi masalasini hal qilish va koʻtarish uchun aniq qadamlar qoʻyish kerak. Isteʼmolchilarning energiya samaradorligini oshirish borasidagi xabardorligi darajasi oshgani sayin, davlat va nodavlat tashkilotlar energiya sarfini kamaytirish va uzluksizligini taʼminlashga intiladi. ISO 50001 standartini qoʻllamaydigan kompaniyalar raqobat sharoitida orqada qolib, bozor ulushini yoʻqotishmoqda[1].

ISO 50001 Energiya boshqaruv tizimining afzalliklari quyida keltirilgan:

- Energiya sarfini kamaytiradi
- Issiqxona gazlari emissiyasini, korxona yuridik majburiyatini qisqartiradi
- Energiya resurslarining zaif tomonlari va tavakkallarini aniqlash
- Energiya boshqaruvi to'g'risida xabardorlikni oshirish
- Energiya siyosati va biznesning maqsadlari rasmiylashadi
- Sifat menejmenti tizimi, atrof-muhitni boshqarish tizimi va korxonada qo'llaniladigan boshqa tizimlar bilan oson integratsiya

Tahlil

2006da Energiya menejmenti tizimi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, korxonalarning faqat bir foizida 5da energiya boshqaruvchisi bor. Korxonalarning faqat 20 foizi energiya samaradorligini oshirish maqsadlarini belgilab qo'ydi. Korxonalarning faqat 22 foizi energiya baxolash bo'yicha ish olib bordi. Korxonalarning faqat 8 foizi o'z xodimlariga energiya menejmenti bo'yicha trening o'tkazdi.

Bugungi kunda energetika resurslari tobora kamayib bormoqda, bu nafaqat biznesni emas, balki energiya boshqaruvi borasida ham sezgir bo'lishni talab qiladi. Bu doirada, mavjud resurslarni saqlab qolish va ularni yanada samarali ishlatish bilan birga, yangi energiya resurslarini izlash muhimdir. Energiya boshqaruv tizimining ahamiyati bu erda aniq. Ushbu tizim biznes,

Ularga energiya siyosatini va maqsadlarini belgilash va energiya jarayonlarini yaratish imkonini beradi

Energiya tadbirlar rejalarini tayyorlash, boshqarish va amalga oshirishga imkon beradi

Energiyani maqsadlariga va maqsadlariga etishga imkon beradi

Yuqori boshqaruv va barcha xodimlar o'rtasida energiya xabardorligini oshirish

Energiyani tejashning ahamiyatini ochib beradi va uzluksizligini ta'minlash uchun tezkor boshqaruvni amalga oshiradi

Energiyani muntazam o'lchash va tahlil qilish imkonini beradi

Energiya samaradorligini nazorat qilish va takomillashtirish imkonini beradi

Energiya boshqaruvi tadqiqotlari bilan, kompaniyalar tizimli yondashuvga ega. Ushbu yondashuv asosida energiya samaradorligi oshadi, energiya zichligi kamayadi, yuqori boshqaruvning qarorlar qabul qilish jarayonida samarali bo'ladi, korxonada tashkiliy va madaniy o'zgarishlarni amalga oshiradi, resurslarni to'g'ri boshqarishni ta'minlay olmaydigan korxonalarni raqobatbardoshlik bilan ta'minlaydi, xodimlarning ijtimoiy mas'uliyatini bilib oladi va ularni qonuniy va mahalliy me'yorlarga amal qiladi. uglerodni hisobga olish uchun biznesning manzilini aniqlash.

Xulosa

Energiya menejmenti tizimi - bu kompaniyaning energiya rejalari, aniq maqsadlar va energetik maqsadlarga erishish, energiyani tejash jarayonining uzluksizligini ta'minlash, energiyadan foydalanishni o'lchash va monitoringini o'tkazish va korxonaning energetik samaradorligini oshirishni ta'minlaydigan tizim. Ushbu tizim biznesning ijtimoiy mas'uliyatining bir qismidir. Agarda biz bu energiya menejment tizimini ishlab chiqarish korxonalariga qollasak, bu tizimni joriy etsak, korxonalar energiya boshqaruvida mukammallikka erishamiz. Har qanday energiya turi samarali tejaladi. Energiya ta'minotida turli xil uzilishlar, nosozliklar va avariya holatlari kuzatilmaydi.

1. Egamov, Dilmurod, Saydullo Sharobiddinov, Oybek Qosimov, and Diltrabo Olimjonova. "Mobile device for automatic input of reserve of electricity." In *AIP Conference Proceedings*, vol. 3244, no. 1. AIP Publishing, 2024.

2.Qosimov, Oybek, Shahzod Sayfiyev, Gulrux Sultonova, and Aziz Dauletbayev. "STATISTICAL DYNAMICS AND ACCEPTABLE FILTERS: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11256785>." *International Journal of scientific and Applied Research* 1, no. 2 (2024): 204-206.

3. Oybek, Qosimov. "ELIMINATION OF ELECTRICAL ENERGY WASTE IN RESIDENTIAL BUILDINGS OF 10-04 SQUARE METERS." *Лучшие интеллектуальные исследования* 21, no. 2 (2024): 21-26.